

LUNDS
UNIVERSITET

En konflikts ändlösa inverkan.

**En fallstudie om hur utsatta grupper i Guatemala påverkas
av landets historiska processer**

Carolina Grundberg

Institutionen för kulturgeografi
och ekonomisk geografi
UTVK02

HT-13
Handledare: Karin Steen

ABSTRACT

Guatemala is a country of a violent and bloody history, which has influenced the nation in factors related to ethnicity, gender and violence. Through a case study this paper identifies the relationships between historical processes, primarily the 36-year-long civil war, and the unjust social structures that exist in the country today. Structures which are largely based on patriarchal values, ethnic marginalization and gender-based violence. By using the theory of intersectionality this paper analyzes how the structures are interacting with each other, it also discusses their relationship to historical processes and the factors around them that hinder Guatemala's development today. This paper discusses particular women, patriarchal structures and indigenous people.

Keywords: Guatemala, kvinnor, ursprungsbefolkning, intersektionalitet, våld

Amount of words: 11 310

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Introduktion	4
1.1 Inledning	4
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.3 Avgränsningar	5
1.4 Teori	6
1.5 Metod och material	8
1.6 Tidigare forskning	9
1.7 Begreppet utveckling	10
1.8 Begreppet social struktur	11
1.9 Disposition	11
2 Bakgrund	12
2.1 Inbördeskriget i korta drag	13
2.2 Fredsavtalet	14
3 Etnicitet	15
3.1 Ursprungsbefolkning	15
3.2 Rättigheter och institutionell efterlevnad	16
3.3 Nationell splittring	17
3.4 Kolonialism och etnicitet då och idag	18
4 Genus	20
4.1 Machokultur	20
4.2 Manlighet som social konstruktion	22
5 Könsbaserat våld	22
5.1 Cultura de silencio och våldtäkt som vapen under inbördeskriget	24
5.2 Femicides och mäns våld mot kvinnor	25
6 Politiska och sociala hinder	27
6.1 Demokrati	27
6.2 Religion	28
6.3 Brister i utbildningssystemet	29
6.4 Undernäring som socialt hinder	30
7 Slutsats och sammanfattning	31
8 Referenser	34

1 INTRODUKTION

1.1 INLEDNING

När jag började ta mig an denna kandidatuppsats vandrade mina tankar och idéer från det ena området till det andra. Jag ville kartlägga och diskutera olika orättvisor. Utbudet är stort, då vi lever i en värld fylld av orättvisor. Latinamerika är inget undantag, det är snarare den kontinent som brukar sägas inneha de största samhällsklyftorna. Guatemala i sin tur tillhör ett av världens mest ojämlika länder. Resursfördelningen är skev, en liten minoritet äger det mesta av landets tillgångar och fattigdomen är utbredd, främst i de rurala områdena och bland ursprungsbefolkningen (Strömberg, 2005). Eftersom att jag har rest och bott i Guatemala har jag själv också sett och upplevt en del av landets verklighet. Mitt intresse för Guatemala och Centralamerika har bara vuxit sig starkare sedan min tid där och jag önskar att genom denna uppsats få en ökad förståelse för landets många motsättningar. Samtidigt som jag vill dela med mig av det land som ligger mig så varmt om hjärtat, vackra Guatemala som är färgat av så mycket historia och som har en kultur lika explosiv som alla dess vulkaner.

Guatemalas samhällsklimat är våldsamt och speglar den patriarkala kultur som råder. Jag vill diskutera varför det patriarkala systemet är så pass utbrett och de sociala orättvisorna är så pass stora i det centralamerikanska landet, som har så många resurser och tillgångar. Jag vill göra det genom att lägga fokus på patriarkala värderingar och orättvisor kopplat till landets våldsamma historia. Att vara kvinna och tillhöra en etnisk minoritet innebär en större utsatthet, vilket speglar en flerfaldig diskriminering. Det är av vikt att undersöka både genus, etnicitet och våld för att få en helhetsbild av Guatemala och de samhällsmönster som bygger nationens verklighet (Svenska UD 2010). Att inbördeskriget har satt sina djupa spår är det ingen tvekan om, trots fredsavtalet 1996 har den efterkommande utvecklingen visat föga framsteg. Landets våldsamma och blodiga historia, kantat av olika maktstrukturer speglar hur landet ser ut idag (Gavigan, 2009). Genom att kartlägga de faktorer som bidrar till ojämlikhet kan vi på ett bredare plan möta och arbeta utifrån dessa för att på så sätt skapa en bättre verklighet för olika marginaliserade grupper.

1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Syftet med denna studie är att kartlägga och analysera ojämlika samhällsstrukturer som råder i Guatemala, samt diskutera om det finns ett samband mellan dessa och landets konfliktfyllda historia. Främst genom att lyfta fram kvinnornas och ursprungsbefolkningens utsatta situation. För att göra detta behöver jag svara på följande frågeställning.

- Vilken påverkan har Guatemalas historia för utsatta grupper; sett främst utifrån situationen hos kvinnor och ursprungsbefolkning?

1.3 AVGRÄNSNINGAR

Jag är medveten om svårigheterna att ta sig an ett land och ett område för att försöka kartlägga de samhällsstrukturer och de orättvisor som råder, när en själv inte har möjlighet vara på plats i nationen. Eftersom jag inte har haft möjlighet att befinna mig i Guatemala under skrivandets gång så har jag förlitat mig på att analysera och jämföra andras material och på så sätt inte använt mig av primära källor. Samtidigt som jag har utformat syftet med uppsatsen så att jag har kunnat använda mig av sekundära källor .

Diskrimineringen gentemot ursprungsbefolkningen har varit en långvarig process som tagit olika uttryck beroende på tid och rum, jag har valt att försöka utforma en övergripande bild av historiska processer för att samtidigt betona dess relation med samtiden . Det är värt att poängtera att jag främst belyser ursprungsbefolkningen och kvinnors utsatthet, pågrund av långvarig diskriminering och etnisk förföljelse. Samt faktumet att kvinnor och barn drabbas hårdast i konflikt och fattigdom.

Många av de sociala problem som finns i Guatemala utbredda och allvarliga. Jag hade kunnat skriva en hel uppsats om undernäring och vilket betydande problem det är för landets utveckling. Jag hade även kunnat skriva en uppsats om USA's inflytande i nationen under 1900-talet fram till idag, och vilka konsekvenser det har fört med sig i att omformera och stagnera Guatemalas demokratiska utveckling. Likväl är de komplexa korrumpade krafterna och den organiserade brottsligheten fenomen som hade behövts kartläggas än mer. Det är ämnen som kommer att komma upp längs vägen, men som jag är väl medveten om hade kunnat utvecklas och tas till en högre nivå.

1.4 TEORI

Jag har valt att använda mig av intersektionalitet som teori. Jag använder mig av teoretikerna Paulina de los Reyes och Diana Mulinari genom att utgå från deras bok ”Intersektionalitet - kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap” (2005).

Intersektionalitet kan ses som ett verktyg för att kartlägga hur orättvisor ser ut, genom att uppvisa hur olika förhållanden samverkar i skapandet av ett samhälles maktstrukturer. Med intersektionalitet som teori avser det att synliggöra maktstrukturer, sett utifrån historiska och kontextuella synvinklar. Intersektionalitet används för att lokalisera och ifrågasätta den sociala ordning som vi lever i. Det intersektionella perspektivet tar även fasta på behovet av att, i teori och praktik, inte se kvinnor och män som två homogena grupper. Beroende på olika levnadsförhållanden finns det flertalet skillnader inom en grupp, på så sätt är det av högsta vikt att se till olika faktorer för att belysa hur orättvisa strukturer verkar (De los Reyes & Mulinari, 2005:7-8). Makt utövas på flera olika nivåer samtidigt. Maktstrukturer påverkar olika individer på olika sätt, människor placeras in i olika kategorier beroende på faktorer som kön, klass, etniskt bakgrund, religion, sexuell läggning och ålder. För att uppnå ett mer jämlikt samhälle krävs att alla dessa kategorier analyseras, maktens hela struktur måste kartläggas för att ett jämlikt samhälle ska åstadkommas. Stereotypa bilder av manlighet genomsyrar ofta samhällen som befinner sig i krig eller konflikt (Intersektionalitet, 2013). Guatemala har officiellt varit i fred sedan 1996 men samhället är fortfarande präglad av orättvisa, våldsamma och patriarkala strukturer. Där kvinnor, fattiga och ursprungsbefolkning ofta blir de som främst utsätts för våldsamma och ojämlika samhällsmönster (Rural Poverty Portal, 2013).

Ojämlighet är något som skapas i relationer mellan olika grupper och i processer som rör resurser, möjligheter och tillgång till makt och inflytande. Att analysera hur olika typer av samhällen accepterar rådande ojämlikheter och hur dessa ojämlikheter i sin tur institutionaliseras och normaliseras är av vikt för att utvärdera olika former av diskriminering gentemot marginaliserade grupper. De los Reyes och Mulinari (2005) diskuterar hur privilegierade grupper gynnas och är beroende av exkluderade, underordnade gruppers existens för att upprätthålla och stärka sin egen maktposition. Individers strategier och handlingar i samband med institutionella regelverk utgör tillsammans viktiga beståndsdelar i analysen av de olika typer av processer som gör kön, etnicitet och klass till betydelsefulla kategorier i samhället. Dessa olika typer av kategorier är beroende av varandra, det innebär att

som exempelvis kvinna och ursprungsbefolkning blir man utsatt för flerfaldig diskriminering. Att förstå sig på maktstrukturer och orättvisor genom att enbart se till en kategori, exempelvis man respektive kvinna är inte tillräckligt. Maktskapande är en multidimensionell och instabil process, för att förstå sig på en rådande samhällstruktur så måste flera olika områden kartläggas och analyseras (De los Reyes & Mulinari, 2005: 90, 99).

Konkurrens, fördelning och kontroll över resurser grundar sig i sociala strukturer och det är i sin tur de sociala strukturerna som konstituerar förhållandena av makt och ojämlikhet. Kontroll och makt formar beteende och sociala processer utifrån faktorer så som etnicitet, klass, kön och religion. Att det finns olika uppfattningar om betydelsen av dessa faktorer kan spegla den motsättning som finns gällande konkurrens om, och fördelning av resurser. Sociala konstruktioner speglas i historiska processer och nuvarande strukturer. I samband med att kapitalism är det internationellt sett styrande ekonomiska systemet, skapas klassklyftor, sociala problem, hierkier, diskriminering, inflation, våldsamma miljöer och miljörelaterade problem (De los Reyes & Mulinari, 2005: 28-29).

Multipla identiteter är ett synsätt som går att koppla till intersektionalitet. I en allt mer globaliserad värld, där individen centreras som den viktigaste enheten blir våra identitetstillhörigheter också allt fler. Identiteter skapas utifrån samhällets strukturer och utseende, som i sin tur skapats och speglas utifrån historiska och sociala konstruktioner. Som människa har man flera olika identiteter och känsla av tillhörighet och det är dessa komplexa sammansättningar som bidrar till hur vi ser på oss själva och hur vårt samhälle ser på oss. Således måste dessa identiteter och formationer i högsta grad ifrågasättas och diskuteras för att vi ska kunna uppnå ett mer jämlikt samhälle. Eftersom olika identifieringar speglas i samhällets kategoriseringar (Josselsson & Harway, 2012: 4-5). Kategorisering grundar sig i visionen om människors olikheter, vilket skapar bilder av stereotyper människor med stereotypa egenskaper. Där de människor och de egenskaper som anses tillhöra normen i större omfattning accepteras, ges högre status, makt och offentligt utrymme. En viss tillhörighet kan innebära social underordning, vilket kan bidra till social splittring och hindra en gemensam politisk mobilisering. Olika former av gruppidentiteter utgår ofta från stereotyper och normföreställningar som kan ge uttryck i kategoriseringen av ett ”vi” och ”de andra”, vilket kan leda till social splittring. En anledning till att ifrågasätta och analysera maktrelationer mellan olika grupper är det faktum att människor placeras i specifika underordnade kategorier. Synen på ”vi” och ”de andra” skapar barriärer mellan olika grupper av människor. Det är betydelsefullt att bejaka detta faktum, kartlägga och analysera dessa

barriärer för att övervinna social underordning. För att bland annat motverka institutionella praktiker vilka på olika sätt förtrycker och förhindra vissa gruppers rättigheter och tillgång i offentligheten (De los Reyes & Mulinari, 2005: 90, 99). Om Guatemala ska möta en mer fredlig och jämlik framtid bör olika sociala förhållanden karläggas, för att det därefter ska kunna bildas institutionella verktyg för att minska de nationella klyftor som finns, samt nå en slags nationell försoning. Precis som De los Reyes och Mulinari (2005) hävdar, i enighet med det intersektionella perspektivet, så måste flera olika områden kartläggas och analyseras för att vi ska förstå oss på rådande samhällstruktur.

1.5 METOD OCH MATERIAL

Jag har valt att använda mig av fallstudie som metod för mitt arbete. En fallstudie innebär en undersökning av ett specifikt område eller företeelse så som en specifik stat, kommun, händelse, grupp, institution eller individ. Syftet med en fallstudie är att behandla en process eller en företeelse för att beskriva och skapa förståelse, utan att nödvändigtvis behöva komma med raka konkreta svar eller lösningar på den eventuella problematik som studeras. Parallellt ger den möjlighet att gå till botten med det specifika ämnet, genom att förklara och analysera grunderna och processerna kring det fall som undersöks. Fallstudier kan beroende på sitt ämne, syfte och utformning variera i både validitet och kvalitet. Detta beroende på faktorer som rör hur forskaren har valt att ta sig an relevant information, om det har funnits möjlighet att nå och samla tillräcklig information och hur informationen därefter har analyserats. Kvalitet och validitet beror även på forskarens fördelning av tid, tillgång och kontakt till sitt fält och till eventuella aktörer (Della Porta & Keating, 2008: 60).

Fallstudie är en användbar metod i att deskriptivt försöka reda ut många komplexa trådar och på så sätt även visa de samband som finns mellan olika variabler i en viss typ av samhällsprocess. Eftersom att det finns olika faktorer som kan tänkas förklara varför Guatemala är kantat av mycket våldsamma och ojämlika strukturer, kan fallstudie vara brukbart för att beskriva de många olika faktorer som samverkar, och på så sätt kan man reda ut de olika typer av företeelser som rör varför det ser ut som det gör i landet idag. Genom att använda en fallstudie har man möjlighet att studera och analysera en viss företeelse på djupet. Mycket av styrkan hos metoden ligger i det att den uppmärksammar och lägger vikt vid de olika processer som ligger till grund för det specifika fall som undersöks (Denscombe, 2009: 60).

Fallstudier kritiseras ofta för att vara enbart deskriptiva och således inneha begränsningar. Samtidigt har fallstudier varit och är viktiga för teoriutveckling inom olika vetenskapliga områden. Fallstudier är betydelsefulla för att beskriva olika områden och således väcka medvetande och skapa en vidare debatt. Vilket i sin tur kan leda till att utforma de verktyg som krävs för att omformera en specifik företeelse (Lindvall, 2007: 270, 277).

Jag har använt mig av sekundära källor för att samla data. Eftersom att jag, som tidigare nämnts, inte har haft möjlighet att befinna mig på plats i landet. Sekundära källor kan innebära begränsningar eftersom att man i första hand använder sig av vad andra har skrivit, och man riskerar då att färgas av andras åsikter och information. Men sekundära källor kan även vara användbara då man med hjälp av andra människors utredningar och reflektioner undersöker och utformar nya vinklar, tankar och analyser. Således är det av vikt att använda olika former av källor, så som olika författare och forskare, för att på så sätt få fram så pass bred och allsidig information som möjligt (Denscombe, 2007: 60-65).

1.6 TIDIGARE FORSKNING

Det här avsnittet syftar till att ge en kort översikt över en del av den litteratur som har gett underlag till uppsatsen. Litteraturen vidrör bland annat historiska processer och nutida samhällsstrukturer, främst sett ur etniska, könsbaserade och våldsamma processer.

Boken *Guatemala – efter kriget före freden* av Strömberg (2005) gav en bra grund att stå på när jag ville närma mig min frågeställning. Då den på ett grundligt och detaljerat sätt beskriver hur verkligheten ser ut för många av de fattiga och marginaliserade i landet. Strömberg har som journalist och författare upprepande gånger besökt Guatemala, både under och efter inbördeskrigets tid och på så sätt fått ta del av landets mångsidiga utveckling.

Caroline Moser och Cathy McIlwaine undersöker i rapporten *Violence in a post-conflict Context - urban poor perceptions from Guatemala* (2001) hur befolkning med olika etniska tillhörigheter påverkats av våld både under och efter inbördeskriget. Studien diskuterar våldets utveckling efter kriget, vidare ifrågasätter den hur olika grupper av människor påverkas av olika typer av våld. Studien identifierar våldets olika orsaker och effekter samt diskuterar betydelsen av det sociala utanförskap och fattigdom som finns i kombination med den postkonflikt-kontext som nationen befinner sig i. Enligt rapporten räknas 90 % av ursprungsbefolkningen som antingen fattiga eller extremt fattiga. Detta kan jämföras med

siffran för icke-ursprungsbefolkningen som låg på 74 %. Moser och McIlwaine pekar på hur nationens fattigdom till stor del är kopplat till etnisk diskriminering, och diskuterar bland annat sambanden som finns mellan fattigdom och våldsrelaterade problem. Studien pekar på hur det politiska våldet, i form av inbördeskriget och militärregimens övergrepp på befolkningen, idag speglas i former av socialt och ekonomiskt våld och hur avsaknaden av ett fungerande polis- och rättsväsende resulterat i ett land där samhällsvåldet har vuxit sig starkt och komplext. Det könsbaserade våldet och patriarkala strukturer utgör nationella säkerhetsshot. Något som måste tas på större allvar av både rättsväsendet och politiker. Vidare diskuteras Guatemalas misslyckande i att skapa institutionella verktyg för att implementera mer rättvisa strukturer och motverka kriminella nätverk (Moser & McIlwaine, 2001).

Joseph Shapiro beskriver även han i *Indigenous Peoples, Poverty and Human Development in Latin America* (2004) hur fattigdomen i större del omfattar ursprungsbefolkning och hur ursprungsbefolkning i både rurala och urbana delar har det svårare att ta sig ur fattigdom än icke-ursprungsbefolkningen. Trots nationens ekonomiska utveckling under början av 2000-talet så har inte ursprungsbefolkningen, som utgör ungefär hälften av nationens invånarantal, lyckats lyftas ur fattigdom på samma sätt som de som tillhör icke-ursprungsbefolkningen. Även Shapiro pekar på hur fattigdomen i Guatemala har ett samband med etnisk tillhörighet. Diskriminering, socialt utanförskap, brist på utbildning och sjukvård påverkar omkring hälften av landets befolkning vilket i sin tur försvårar en fredlig och rättvis utveckling för hela landet och hela dess befolkning (Shapiro, 2004).

1.7 BEGREPPET UTVECKLING

Ett återkommande begrepp i min uppsats är begreppet ”utveckling”. Jag har valt att använda mig av nobelpristagaren i ekonomi Amartya Sen och hans bok *Utveckling som Frihet* (2005), för att förklara detta begrepp. Sens resonemang kring utveckling utgör en betydande och värdefull kontrast till många nationalekonomiska teoretiker. Sen hävdar att utveckling är en fråga som rör individuell frihet, snarare än ekonomisk tillväxt. Eftersom ekonomisk tillväxt per se inte är lika med jämlikhet och bättre levnadsförhållande för den enskilda individen. Nationell tillväxt, ökade inkomster och industrialisering kan och är betydelsefulla faktorer för att öka individuella friheter, men Sen menar att fokus kring utveckling i större skala bör läggas på sociala förhållanden och politiska rättigheter. Utveckling som frihet innebär rätten och möjligheterna att ha kontroll över sitt eget liv. Orsaker till ofrihet kan vara fattigdom,

dåliga ekonomiska förhållanden, destruktiva familjeförhållanden, tyranni, diktatur, politisk ovilja och oförmåga gentemot olika former av social infrastruktur. Fattigdom är en direkt ofrihet, eftersom det fråntar människor möjlighet att kunna äta näringsrik föda, få tillräcklig sjukvård och utbildning. Politisk ofrihet innebär begränsningar för människor att delta och påverka det offentliga, sociala, politiska och ekonomiska liv. Vilket leder till stagnerad utveckling (Sen, 2005).

1.8 BEGREPPET SOCIAL STRUKTUR

Sociala strukturer kan förklaras i det mönster av sociala institutioner, sociala roller, relationer och positioner som tillsammans bygger ett samhälle. Sociala strukturer speglar sig i sociala beteendemönster och samhällsnormer (NE, 2013). Aktör och struktur ses ofta som två begrepp beroende av varandra. Aktörer är byggstenar för att konstruera strukturer och strukturer reproduceras och framställs av just aktörer. Ett socialt systems struktur kan definieras som ett nätverk av rättigheter och skyldigheter som dess aktörer antas ha accepterat i samband med deras sociala roller. En strukturs utformning tar sig uttryck bland annat i aktörers beteende, attityder och åtgärder. En struktur är lika med en föränderlig process som påverkas av olika utomstående fenomen, som i sin tur påverkar de aktörer som på olika sätt är involverade i processen. Strukturer har förmågan att gynna vissa grupper och deras handlingslinjer. Samtidigt som det kan försvåra eller omöjliggöra för övriga aktörer, att uttrycka eller verkställa sina liv. Relationen mellan aktörer och strukturer är en viktig ansats och ett minst sagt betydande fenomen inför all typ av samhällsforskning (Johnson, 2001: 97,100-101).

1.9 DISPOSITION

Jag har valt att strukturera min uppsats genom att jag först presenterar en slags allmän bakgrundsbild av landet. Där presenterar jag kort även inbördeskriget och fredsavtalet, för att lägga vikt vid de historiska processer som påverkat landet. I följande kapitel försöker jag analysera de etniska formationer som existerar i landet, samt dess koppling till historiska processer. För att vidare, under kapitel fyra gå in på genus, där jag lägger vikt vid den utbredda machokultur och patriarkala strukturer vilka vidmakthåller kvinnlig marginalisering

och könsmaktsordning. Därefter, i kapitel fem försöker jag att lokalisera det könsbaserade våldet och dess historiska samband. Jag fortsätter under efterkommande kapitel att analysera de olika samhällsmiljöer, sociala processer och demokratiska motsättningar – relaterat till etnicitet och genus - som sätter hinder för landets jämlika utveckling.

2 BAKGRUND

”Guatemala är så vackert och så hemskt att den som inte berörs av detta land förmodligen inte berörs av någonting. Med vänster öga ser du färgerna, dräkterna, bergen och sjöarna. Med höger våldet, fattigdomen, orättvisorna och rasismen.” (Strömberg, 2005: 104).

Enligt Rural Poverty Portal, en hemsida grundad av den internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD), presenteras Guatemala som ett av världens mest ojämlika länder. En liten minoritet äger majoriteten av landets resurser. I Guatemala bor 14 miljoner invånare, ungefär hälften av befolkningen lever i rurala områden, där fattigdomen också är som mest utbredd. Matosäkerhet, jordlöshet, fattigdom och undernäring är utbredda problem inom det centralamerikanska landet. Mest utsatta för fattigdom är ursprungsbefolkningen, som till stor del går att finna i de rurala områdena. Bergig natur, få vattenkällor, dåliga vägar och bristande infrastruktur innebär svårigheter för människor bosatta i dessa områden. Osäkra skördar och svår framkomlighet, till marknader och sjukvård, bidrar till ekonomiska och sociala problem. Den största andelen bönder är småskaliga, självförsörjande och fördelningen av jord är skev. Stora delar mark ägs av fåtalet människor, ofta med politisk makt och inflytande. Samtidigt är laglöshet, gängkultur, korruption och det vardagliga våldet är något som infekterar hela samhället som sådant (Rural Poverty Portal, 2013).

Guatemalas 36 år långa och blodiga inbördeskrig, som började 1960 och varade fram till 1996, har satt djupa spår i landets politiska och sociala miljö. Fredsavtalet skrevs under 1996 och då utformades en nationell utvecklingsplan som menade att satsningar skulle göras för att minska fattigdom, främja för ursprungsbefolkning och kvinnors rättigheter samt utveckla de rurala områdena. Men trots detta har utvecklingen inte visat några större framsteg i att minska fattigdomen och främja för mänskliga rättigheter. Samtidigt som de kriminella nätverken växer och får allt större inflytande i samhällets olika sektorer (Svenska UD, 2010).

Fattigdom går hand i hand med att man har litet inflytande och rättigheter juridisk och ekonomiskt sett. Guatemalas blodiga historia speglar sig i det våldsamma samhällsklimatet och ursprungsbefolkningens fortsatta utsatthet. Ungefär hälften av Guatemalas befolkning tillhör ursprungsbefolkning, som med den spanska erövringen på 1500-talet fördrevs och diskriminerades. De var ursprungsbefolkningen som var värst utsatta under det långdragna inbördeskriget och fortfarande idag utsätts de för etnisk diskriminering. Majoriteten av de som är utsatta för fattigdom, undernäring, förtryck och orättvisa förhållanden tillhör just landets ursprungsbefolkning. Trots att Guatemalas konstitution från 1986 pekar på det viktiga i landets multikulturella identitet och betydelsen av att bevara ursprungsbefolkningars kultur och språk så är detta långt ifrån den verklighet som pågår i landet i modern tid (Svenska UD, 2010).

2.1 INBÖRDESKRIGET I KORTA DRAG

Den långvariga konflikten har trängt djupt in i nationen, nutida samhällsformationer speglas av historiska processer. Således är det av vikt att försöka förstå hur kriget bidragit till hur landet ser ut idag.

Landets 36 år långa inbördeskrig varade mellan år 1960-1996. Innan kriget bröt ut hade president Juan Jose Arevalo (1945-51) planerat att genomföra olika sociala reformer, bland annat inom jordbruket, vilket hade som mål att gynna och förbättra för de fattiga och mest socialt utsatta i landet. Samtidigt skulle det innebära att nationens privilegierade, där ibland nordamerikanska verksamheter, skulle få lämna utrymme för de sociala reformerna. USA hade en mycket omfattande företagsamhet inom fruktbranschen i och med United Fruit Company, och med Arevalos politik ville man dra in skatter från den amerikanska företagsamhet som verkade i landet (Strömberg, 2005: 57-59). Jacobo Arbenz (1951-1954) blev Arevalos efterträdare och kom att fortsätta arbeta för sociala reformer, bland annat med fokus på utdelning av mark till jordlösa. Detta hotade USA:s ekonomiska intressen, eftersom den största delen av Guatemalas odlingsbara jord ägdes av det amerikanska storföretaget United Fruit Company. Mitt i det pågående kalla kriget pekades Guatemala ut som ett hot gentemot amerikansk politik. Det centralamerikanska landets vänsterstyrda reformer var, enligt amerikanska intressen, tvungna att hindras. Med USA:s inflytande och stöd utfördes den militärkupp som kom att avsätta och ersätta den sittande regeringen. Arevalos politik och

Arbenz arbete kunde ha inneburit startskottet för en nationell utveckling i Guatemala, men istället kom en USA-stödd militärdiktatur att styra landet (Schlesinger, 2011). Vänsterledda gerillagrupper, med rötter i främst rurala motståndsgupper, kom att göra motangrepp mot den militärledda regeringen. Militären slog i sin tur tillbaka med en krigsföring som kom att skörda hundratusentals, majoriteten civila liv. USA:s militära stöd till att avstyra de politiska reformer som Guatemala höll på att genomföra har satt djupa spår i landets sociala strukturer. Guatemalas politiska reformer under 50-talet kom att ersättas med militärdiktatur, motståndsgupper, krig och missär. Kriget tog minst 200 000 liv (Gavigan, 2009: 63-64).

2.2 FREDSAVTALET

MINUGUA är titeln på den FN-ledda missionen för fred i Guatemala som skrevs under 1996, för att få ett stopp på det inhemska krig som kom att skörda hundratusentals liv. Regeringen och motståndsgupperna i form av gerillagrupper som alla tillhörde URNG, Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca, skrev tillsammans med internationell närvaro under det fredsavtal som skulle innebära ett slut på kriget. Fredsavtalet innehöll olika komponenter som var utformade för att leda till en mer demokratisk och fredlig stat som skulle ta största hänsyn till mänskliga rättigheter, ursprungsbefolkningens och kvinnors rättigheter (Reilly, 2009).

Det officiella krigsläget mellan gerillagrupper och militärregimen stillades efter att dokumenten skrevs under, gerillagrupperna lämnade ifrån sig sina vapen till FN:s fredsaktörer. Landet blev däremot varken demokratiskt eller intog fred över en natt. Den organiserade brottslighetens ökade omfattning i Guatemala har inte kunnat stoppats trots de FN-stödda insatserna med MINUGUA. Missionens förmåga att påverka den nationella fredsprocessen begränsades av olika orsaker, bland annat det starka politiska inflytandet från olika utomstående internationella aktörer som bland annat Världsbanken, EU, USAID, Latinamerikanska utvecklingsbanken och övriga bilaterala biståndsgivare. En svag nationell statsledning i samband med bristen på konkreta åtgärder, och inte bara generella politiska riktlinjer, är en annan begränsning som gjort att den politiska ledningen misslyckats i arbetet med att främja för fred och nationell stabilitet. En tredje betydande aspekt, som minst sagt lever kvar och påverkar människor i landet än idag, är den utbredda straffrihet som råder. Majoriteten av de människor som mördade och förintade stora delar av det Guatemalteckiska

samhället under inbördeskriget har ännu inte ställts inför rätta. Hundratusentals civila blev mördade, kidnappade eller försvann under inbördeskriget och majoriteten av deras familjer väntar fortfarande på någon form av upprättelse. Regeringen och militären har inte visat på större förändringar i sitt sätt att arbeta, trots diverse påtryckningar utifrån. Militären innehar fortfarande inflytande i landets olika institutioner, som även är tydligt påverkade av korrupcion och maktspel, vilket påverkar människor från att leva demokratiska och fria liv (Gavigan, 2009: 71-74).

3 ETNICITET

Det långvariga inbördeskriget har brutit ner många av de grunder som främjar och upprätthåller mänskliga rättigheter. Det gäller inte enbart institutionella uppbyggnader, så som skola, sjukvård och sociala skyddsnät. Det rör även förtroende mellan olika folkgrupper och synen på före detta rebeller och militärer. (Impunity Watch, 2005). Etnisk diskriminering har följt med i landets utveckling sedan kolonialtiden. I led med det intersektionella perspektivet är det av vikt att lyfta fram hur etnisk kategorisering påverkar det vardagliga livet, för att på så sätt få en tydligare bild av orättvisa förhållanden (De los Reyes & Mulinari, 2005). Faktumet att rebellgrupperna härstammade från ursprungsbefolkning speglar en existerande stereotyp bild av dem som aggressiva och vilda. Genom att lyfta fram de olika problemområden och medvetengöra dessa kan även förslag på hur vi kan gå en mer fredlig och jämlik väg till mötes (Strömberg, 2005). I följande avsnitt ska jag gå igenom landets multikulturella kontext och vad detta innebär för den nationella utvecklingen.

3.1 URSPRUNGSBEFOLKNING

FN:s konvention om ursprungsfolk och stamfolk (ILO convention No. 169) har inte en specifik definition av begreppet ursprungsbefolkning. Däremot beskrivs det under artikel 1 som människor vars sociala, kulturella och ekonomiska förhållanden skiljer sig från övriga delar av den nationella befolkningen. Ett folk vars levnadssätt styrs helt eller delvis av egna sedvänjor eller traditioner. Människor som helt eller delvis vill behålla de kulturella, sociala och politiska institutioner som de traditionellt sett alltid har haft. Begreppet beskrivs vidare som folkgrupper vilka härstammar från de människor som bebodde ett geografiskt område

innan det att kolonisering eller erövring skapade statsgränser och infört nya regler och sociala system (ILO, 2009).

Som tidigare nämndes så är Guatemala till stor del centrum för mayacivilisationen, och mayafolket utgör majoritet av ursprungsbefolkning i landet i dag. De andra två större grupperna som erkändes i 1996 års fredsavtal är Garífuna och Xinca. Totalt sett är ursprungsbefolkningen uppdelade i 22 etniska grupper och ett tjugotal olika urspråk talas i Guatemala, även om spanska är det officiella språket. Uppskattningarna varierar men ursprungsbefolkningen anses utgöra nära hälften av landets totala befolkning, och de utgör omkring 70 % av landets extremt fattiga (Svenska UD, 2010). Den andra hälften av befolkningen går under begreppet mestiser, som begreppsmässigt är en blandning mellan ursprungsbefolkning och européer. Mestiser utgör den så kallade normen i Guatemala, på så sätt utgår man gärna utifrån mestiser i politiska frågor och samhällsutveckling. Siffrorna och indelningen sår dock svårmissnöje, eftersom identitet både handlar om kultur och så kallade blodsband. Vissa är stolta över sitt ursprung i mayakulturen medan andra vill vara så vita och så "europeiska" som möjligt (Strömberg, 2005: 71).

3.2 RÄTTIGHETER OCH INSTITUTIONELL EFTERLEVAND

Utvecklingen vad gäller främst ursprungsbefolkningens rättigheter och inflytande har inte levts upp i den utsträckning som var fastställt i fredsavtalet. Den mest utsatta samhällsgruppen är kvinnor som tillhör ursprungsbefolkning. De drabbas av flerfaldig diskriminering på grund av etnicitet, kön och social status. Ursprungsbefolkningens generella tillgång till hälso- och sjukvård, utbildning, arbete, social service, rent vatten och sanitet är betydligt lägre än hos befolkningen i övrigt. Brister i registrering av nyfödda på landsbygden medför att många individer inte finns bokförda, således är chansen än mindre att dessa ges tillgång till offentlig social service. FN:s rasdiskrimineringskommitté har gått ut med hård kritik gentemot hur Guatemala misslyckas i sin roll med att tillgodose ursprungsbefolkning basala sociala nödvändigheter, så som offentlig hälso- och sjukvård samt politiska rättigheter. FN:s särskilda rapportör för urfolks rättigheter har, enligt Svenska utrikesdepartementets rapport för mänskliga rättigheter (Svenska UD, 2010), kritiserat Guatemala och menat på att det råder ett apartheidsystem i landet. Guatemala har undertecknat och ratificerat flera av FN:s konventioner, bland annat den som gäller avskaffandet av alla former av rasdiskriminering samt ILO:s konvention 169 om ursprungsfolk och stamfolks rättigheter. Men utredare från

FN-ledda MR-kommittéer har upprepade gånger pekat på återkommande misslyckande i efterlevnaden av dessa protokoll (Svenska UD, 2010).

Målen med fredsavtalet har inte uppnåtts i den omfattning som utifrån FN var planerad men det har samtidigt utgett en betydelsefull milstolpe i att medvetengöra och stärka kvinnorrörelsen och ursprungsbefolkningens rättigheter. En relativt ny statlig institution; Ombudsmannakontoret för Urfolkskvinnor, Defensoría de la Mujer Indígena, DEMI, arbetar med båda dessa perspektiv i områden som rör ekonomiska och fackliga rättigheter, tillgång till politisk deltagande och rättvisa samt kulturell identitet. Det existerar även en institution som jobbar för ökad jämställdhet och utveckling hos kvinnor i landet; Presidentsekretariatet för Kvinnor: Secretaría Presidencial de la Mujer, SEPREM. (SADEV, 2012). År 2002 bildades en presidentkommission mot rasdiskriminering av urfolken och år 2006 fastställdes en nationell politisk plan vad gäller eliminering av alla former av rasism och diskriminering (Svenska UD, 2010). Dessa statliga institutioner utgör viktiga verktyg i landets politiska miljö för att minska barriärer mellan olika grupper av människor. Arbetet stöter dock på hinder, bland annat i form av politisk korruption och bristande institutionell samordning.

3.3 NATIONELL SPLITTRING

Guatemala har både under och efter fredsförhandlingarna diskuterats vara på väg åt olika håll vad gäller den nationella utvecklingen. Det har funnits en djup strävan att tillhöra en allt mer modern skara länder, med influenser från främst Nordamerika och Europa, som betydelsefulla komponenter i landets utveckling. Ett annat mål har varit att bli ett revolutionärt land där de mixade identiteterna och befolkningens breda härkomst utgör styrka snarare än svaghet. Det finns också en stark strävan som fokuserar på att mayabefolkningen och ursprungsbefolkningens traditioner och kultur ska leva vidare och ta mer plats, vilket speglas främst i landets grönskande höglandsområde, där ursprungsbefolkningen är bosatta i större omfattning. Där utgör exempelvis spanska andraspråk och etniska grupper innehar stark sammanhållning, även i politiska mobiliserade motståndsgupper. En återkommande företeelse är att grupper från ursprungsbefolkningen går ihop i stora grupper för att demonstrera för sina rättigheter i huvudstaden, där den största frågan rör rätten till att jord. Många gånger har demonstrationerna mötts med våld och inneburit blodiga uppgörelser (Smith, 1995: 725).

Olika samhällsgruppers vilja att styra åt olika håll har visats sig innebära problem, det skapar motsättningar och har visat sig missgynna den gemensamma nationella strävan mot ett samhälle där alla får plats och respekteras. Att regeringen och polisstyrkan slår hårt mot ursprungsbefolkningens försök till mer inflytande och nationellt erkännande är problematiskt. Rassistiska strukturer och diskriminering gentemot ursprungsbefolkningen speglar en motvilja att erkänna deras existens (Strömberg, 2005). I delar av samhället existerar en rädsla för att människor inom ursprungsbefolkningen ska slå tillbaka och på något sätt hämnas för den historia de har genomlidit. Detta spår på olikheter, gränsskapande och stereotypisering. Stereotypa bilder av människor som brutala, våldsamma och ociviliserade. Synen på att de ska hållas på plats och inte ges samma rättigheter som övriga invånare speglas bland annat i ledande politikernas oförmåga att tillgodose människor sina rättigheter. Uppdelningen ”vi” och ”dem” upprätthåller maktstrukturer samt kategorisering och marginalisering av människor. Men samtidigt som dessa inhemska splittringar har diskuterats finns det även något som pekar på den gemensamma känslan av identitet, att vara latino/latina och tillhöra en gemensam kultur. Globaliseringen och USA:s djupa och långvariga inflytande i Centralamerika och Guatemala är under ständig diskussion. Det finns utbredda svårigheter med att utvecklas nationellt när amerikanska och multinationella företag samt utomstående politiker har stort intresse och tillgångar till landets många resurser (Smith, 1995). Den egna identiteten är således till stor del beroende av relationer till andra. Att försöka forma en nationell identitet där alla inkluderas blir en komplex process i och med landets närliggande våldsamma arv. I nästa avsnitt ska historiska och nutida samband kopplas ihop, målet är att dra paralleller med kolonialtidens grundande av olikheter i människovärde och hur det speglas i de förhållanden som existerar i landet idag.

3.4 KOLONIALISM OCH ETNICITET DÅ OCH IDAG

De kapitalistiska strukturerna och europeiska värderingar om hur den moderna nationalstaten skulle forma sig, spred sig runt om i världen i och med kolonialherrarnas erövrande. Synen om att eftersträva en homogen kultur, där människovärde och status i samhällets olika nivåer beror på tillhörighet och hudfärg är inte enbart ett centralamerikanskt faktum utan något som på ett övergripande sätt har präglat länder som har varit koloniserade runt om i världen. Den 300 år långa kolonisering penetrerade samhällsstrukturerna i Guatemala med europeiska ideologier. Genus, etnicitet och klass är talande fenomen i frågan om maktrelationer och det

är faktorer som i högsta grad har påverkat konstruktionen av den nationella identiteten. Den koloniserade och den postkoloniala kulturproduktionen har genomfört och genomgått olika processer som naturaliserat och neutraliserat relationer av ojämlikhet och dominans bland olika koloniserade och underordnade grupper. Genom språk och kulturproduktion lyckades kolonialmakternas värderingar tränga djupt in i det koloniala medvetandet och förändra dess identitet. Urspråken har med tiden tvingats undan och på många av nationens nutida arbetsplatser är både urspråk och traditionell klädsel otillåtet att använda (Smith, 1995: 733). Den kulturella dominans som existerar i landet speglar sig i normer och förhållningssätt. Genom det intersektionella perspektivet är synen på kunskapsproduktion och samhällsnormer viktigt att ifrågasätta för att underordnade grupper, så som ursprungsbefolkningen i det postkoloniala Guatemala, ska ha möjlighet att accepteras. Att språket utgör en betydande faktor i att bevara maktstrukturer och upprätthålla diskriminering är en viktig punkt att kartlägga. Spanska är det officiella språket och det som accepteras på offentliga och politiska poster. Samtidigt som det talas ett tjugotal andra språk inom nationen. Det är av vikt att samhällets institutioner genomsyras av en vidare acceptans för det kulturarv som landet har, för att motverka marginalisering samt legitimera olika etniska grupper i samhället (De los Reyes & Mulinari, 2005: 63)

Från början av 1500-talet fram till mitten av 1800-talet hölls Guatemala under spanskt herravälde. Spanjorerna kom att upptäcka Guatemala när den tidigare omfattande mayacivilisationen hade stagnerat till mindre stadsstater, som inte längre var enhetliga utan istället stred mot varandra. Med militär överlägsenhet tog de spanska kolonialherrarna snabbt kontroll över landet, vilket kom att skörda många liv (Leva Lika, 2013). Kolonialherrarna hade bland annat som intresse att kontrollera hur spanjorer och ursprungsbefolkning hölls åtskilda. Kvinnan användes som symbol och som verktyg i frågan om vilket sätt nationen och dess befolkning skulle föras vidare på. Att kontrollera kvinnors sexualitet och separationen av olika etniciteter, klasser och kulturer låg i det så kallade moderlandets intresse för att upprätthålla politisk, ekonomisk och kulturell dominans över folket. Idén var att européer skulle hålla sig till varandra och inte söka sig till inhemsk befolkning eller afrikanska slavar. Men i kolonierna förekom kontinuerliga övergrepp, våldtäkter och sexuella relationer med icke-europeiska kvinnor (Smith, 1995: 730). I samband med den långvariga koloniseringen kom de europeiska, latinamerikanska och afrikanska etniciteterna att blandas. Kolonialismen grundlade värderingar kopplat till identitet, hudfärg och blodsband. Som i sin tur har lagt

grunden till kulturell dominans, klass och etniska diversifieringar, som fortfarande speglas i många av nationens samhällsstrukturer (Tiano, 2005: 280).

Hudfärg och etnisk tillhörighet är komponenter som reflekterar status och makt. Den styrande politiska eliten i Guatemala pekar gärna på europeiskt ursprung och släktskap. Att återkommande peka på ursprung och eftersträva ett slags västerländskt övermäktigt fenomen gör det inte möjligt att skapa en nation med gemensam identitet och gemensamma mål. Att vilja styra över en nation där mer än hälften tillhör ursprungsbefolkning och som mer eller mindre alltid har präglats av multikulturalism genom att peka på vit och europeisk överlägsenhet är motsägelsefullt och icke-fungerande för en gemensam nationell utveckling. Det ökar istället motsättningar, upprätthåller olikheter och skillnader i mänskligt värde (Smith, 1999: 734). Det är problematiskt att människor från ursprungsbefolkningen inte finns representerade i större omfattning inom de politiska och offentliga rummen i landet (Strömberg, 2005). Det problemet gäller även kvinnor, som inte heller finns representerade i tillräcklig omfattning. Nästa kapitel kommer att behandla hur könsroller tar sig uttryck och hur det påverkar samhällsutvecklingen.

4 GENUS

Den stereotypa bilden av manlighet är en tydlig variabel som spelar in och påverkar Guatemalas patriarkala samhällsklimat. Våra sociala konstruktioner speglas av historiska och kontextuella processer och formar vårt samhälles utseende (De los Reyes & Mulinari, 2005). För att ge en bild av hur könsrelaterade ideal och könsroller har betydelse för nationens fredliga och jämlika utveckling ska jag i detta avsnitt diskutera synen på manlighet. Jag ska även diskutera hur det är att leva som kvinna i Guatemala, vilket givetvis skiljer sig beroende på vilken social status man har.

4.1 MACHOKULTUR

Bilden av manlighet i den Latinamerikanska kulturen kan många gånger presenteras som relativt stereotyp. Representationen av maskulinitet och den heterosexuella normen speglas normalt sätt i den spanska termen ”machismo”, eller som på svenska ”macho”. Detta framställer en bild av mannen som stark, maskulin och tydligt heterosexuell. Könsroller och

sexualitet är tydliga variabler och homosexualitet ses som något föraktat. Machokulturen speglas bland annat i våldsamma offentliga och privata miljöer, särskilt när det handlar om en kombination av arbetslöshet, alkohol och våld. Samtidigt speglas det även i institutionella strukturer. Utbildning, vård, arbete, regelverk och rättsystem kantas alla av utbredda patriarkala normer, vilka bibehåller den kvinnliga statusen på en lägre nivå än den manliga. Att kvinnor generellt sett inte accepteras i de offentliga och sociala rummen på samma sätt som männen skapar svårigheter för den nationella utvecklingen, då kvinnor inte ges möjlighet till inflytande och heller inte kan åtnjuta sina rättigheter på samma sätt som sina manliga medmänniskor (Melhuus & Stölen, 1996: 57-58).

Machokulturen innebär inte enbart en tydlig bild av kvinnor och män som olika väsen, utan det pekar på mannens överordnad över kvinnan, både i hemmet och i samhället. Jordegendom är något som speglar detta, då mindre än 7 % av jorden ägs av kvinnor. Mer än hälften av Guatemalas befolkning är sysselsatta inom jordbrukssektorn. Det är i hög utsträckning är kvinnor som brukar jorden, ansvarar för barnen och sköter huvuddelen av arbetet i hemmet. Däremot är de långt ifrån inkluderade i ekonomin, lönegapen är stora mellan män och kvinnor och det är männen som i regel har hand om kvinnornas inkomst och distribuerar familjens pengar. Det finns där en problematik i att pengar i stor utsträckning läggs på alkohol, vilket också har samband med det utbredda våldet som råder både inom och utom familjen (Leva Lika, 2013). Att kvinnor i stor utsträckning är ekonomiskt och socialt beroende av männen i Guatemala är problematiskt och något som speglar sig bland annat i våldsamma relationer, könsbaserat våld och lite kvinnligt inflytande i de politiska rummen. Kvinnor är viktiga förändringsaktörer i nationer som befinner sig eller har befunnit sig i konflikt. Det är således av vikt att Guatemalas kvinnor ges utrymme till att bli en del av utvecklingen, både på nationellt, lokalt och privat plan. Den farligaste platsen för en guatemalteckisk kvinna att befinna sig på är i hemmet. Hennes beroende till mannen och samhällets brister i att tillgodose kvinnor tillräckligt politiskt inflytande och säkra levnadsförhållanden upprätthåller detta beroende. Genom att kvinnor blir ekonomiskt självständiga, får de större möjlighet att bestämma över sina egna liv och lyckas bryta sig ur våldsamma mönster. Ökad jämlikhet är en process som kräver att både män och kvinnor är delaktiga (Sida, 2013).

4.2 MANLIGHET SOM SOCIAL KONSTRUKTION

Maskulinitet är inget statiskt fenomen, utan något som är föränderligt och på så vis kan kopplas till rådande sociala kontext och som speglas i olika historiska processer. I Guatemala finns det en tydlig bild av vad som räknas som manligt, bilden av en stark, heterosexuell, dominerande person som rör sig i de offentliga kretsarna. I bilden ingår även rollen som familjeförsörjare, samtidigt som kvinnans roll är i hushållet. Gapet mellan vad en man anser att han är och samhällets bild av hur han ska vara kan innebära motsättningar, om det saknas resurser att uppnå den utsatta samhällsnormen. Män som inte passar in i mallen av manlighet, som inte har möjlighet att nå det som av rådande samhällskontext anser som manligt, kan potentiellt sett bli marginaliserade och det är inte ovanligt att dessa konsekvenser uttrycker sig i våldsamma handlingar. Att män istället söker identitet i bland annat gäng och kriminella nätverk är ett sätt att nå manlig tillhörighet och bekräftelse. Det är även en utväg gentemot samhällets brist i att skapa hållbara möjligheter till sysselsättning. Den manliga marginaliseringen kan i sin tur handla om olika kombinationer av brister i identitet som rör socioekonomisk status, sexualitet, etnisk tillhörighet, nationalitet, immigration, ålder och familjeförhållanden (Richmond, Levant, Ladhani, 2012: 61-63). Det könsbaserade våldet, mäns våld mot kvinnor, är ett utbredd och allvarligt problem i det centralamerikanska landet. I nästkommande kapitel kommer hur det har samband med samtida och historiska processer.

5. KÖNSBASERAT VÅLD

Den finns en utbredd frustration i nationen, som har historiska, sociala och ekonomiska orsaker. Våldet speglar bland annat känslor som frustration, vilket bottnar i olika typer av orättvisa i form av bland annat etnisk marginalisering, fattigdom och osäkerhet vad gäller ekonomisk och social trygghet. Sett utifrån den politiska ledningen existerar systematiska brister i att tillgodose sin befolkning sina basala nödvändigheter. Mannens stereotypa roll som familjeförsörjare kan i många fall vara svår att uppnå, vilket kan leda till våld gentemot partner och barn. I samband med landets position som postkonfliktsstat har det politiska våldet, med rötter i inbördeskriget och militärregimens övergrepp på befolkningen, även kommit att innefatta ekonomiskt och socialt våld. Socialt våld innefattar bland annat offentligt våld och våld inom familjen, vilket kan övergå eller förlängas i det ekonomiska våldet. Det ekonomiska våldet kan ses en form av överlevnadsstrategi, ekonomiska behov speglas i rån

och mord. Oavsett typ av våld innehar de tydliga samband och överlappar varandra. Våld inom familjer tvingar ofta ut barn och unga på gatan, där de söker tillit hos gängmedlemmar och tvingas ofta till kriminella verksamheter för överlevnad. Det könsbaserade våldet påverkar både kvinnor och barn, och är en betydelsefull orsak till övrigt samhällsbaserat våld. De utbredda problemen med sexuella övergrepp både inom familjen och ute i samhället har även historiska anknytningar, våldtäkt användes frekvent under främst 80-talet som politiskt vapen för militärregimen att utplåna och förintä byar och samhällen. Det 36 år långa inbördeskriget och dess politiska övergrepp har lämnat ett stort antal traumatiska upplevelser hos människor som tvingas leva med dessa, utan varken upprättelse eller psykisk vård (Moser & McIlwaine, 2001: 4-5).

Inbördeskriget var främst lokaliserat till landets rurala högländ, områden som i princip enbart befolkas av ursprungsbefolkning. Santa Cruz del Quiche och Huehuetenango är exempel på områden som drabbades svårt av krigsföringen. Problematiken som finns här och i omkringliggande trakter är idag är kopplat till fattigdom, traumatiska upplevelser och brist på sociala nödvändigheter. När inbördeskriget pågick var våldet politiskt och knutet till främst gerillagrupper och militär som rörde sig i dessa rurala områden. Brutala övergrepp på civilbefolkningen genomfördes och söner i de urbana områdena tvingades gå med i militären. Våldet har i och med fredsavtalet inte slutat existera, istället har de ombildats och intagit andra former (Impunity Watch, 2005). Det som tidigare nämndes som socialt och ekonomiskt våld har trängt in i samhällets olika institutioner, både privata och offentliga. Efter att fredsavtalet skrevs under 1996 återvände många flyktingar från Mexiko och Honduras. Med traumatiska upplevelser, jordlösa och utan hem tvingades flertalet söka sig till urbana områden för att leta sysselsättning. Många före detta militärer sökte sig till gäng, i samband med att olika kriminella nätverk kom att växa under krigets slutskede. Med fredsavtalet kom den tidigare rurala och politiska krigsföringen flyttas till att bli en allt mer urban företeelse, vilket speglar det ökade urbana befolkningstrycket och bristande institutionella förmågor i det att tillgodose befolkningen sysselsättning, sociala skyddsnät och rättslig försoning (Moser & McIlwaine, 2001: 39-42).

5.1 CULTURA DE SILENCIO OCH VÅLDTÄKT SOM VAPEN UNDER INBÖRDESKRIGET

Att hålla tyst om våld och övergrepp har sedan inbördeskrigets dagar varit mantrat inom nationen. Främst är detta kopplat till det utbredda våld som systematiskt användes gentemot den kvinnliga delen av ursprungsbefolkningen. Militärregimens planlagda våldtäkter användes som ett tillvägagångssätt för att utplåna människor. För att på det sättet komma åt gerillakrigare och samtidigt sätta hinder för deras efterträdare. Våldtäkt som vapen användes i störst utsträckningen under mitten av 80-talet i ledning av bland annat president Efraim Rios Montt. Syftet var inte enbart att förödmjuka och vanhärda. Målet var att förinta ursprungsbefolkningen och utföra en etnisk rensning, för att på det sättet förinta gerillaanhängare och utöka militärregimens politiska makt (Franco, 2006: 1662-1663). Den så kallade gerillabekämpningspolitik gick under namnet ”the guns and the beans campaign” och innebar att de som stod på militärens sida skulle förses med mat samtidigt som fienderna skulle undanröjas (Diakonia, 2013). En politik som kom att resultera i folkmord. Efter att byar togs över av regimens soldater separerades kvinnor och män, söner tvingades våldta sina mödrar och systrar framför ögonen på resterande familj och soldater. Våldtäkter utfördes med alltifrån grenar, vapen, flaskor och övriga ting, med syfte att förstöra för kvinnornas framtida havandeskap. Foster skars ut ur gravida kvinnors magar. Flertalet kvinnor dog under och efter de brutala våldtäkter som genomfördes. Mänskliga handlingar som är omöjliga att förstå men som utfördes som politisk strategi med syfte att rensa landet från gerillasoldater för att kunna bygga upp nationen på nytt, utifrån de blodsband som av militärregimen ansågs vara de rätta (Franco, 2006: 1662-1663).

Bland de överlevande och drabbade i Guatemala upplevs det finnas en utbredd svårighet i att tala om det som har hänt. Våldtäkt väcker så mycket känslor av skam och skuld och det existerar ett dubbelsidigt lidande för den som är drabbad. Först den personliga fysiska och psykiska smärtan av övergreppet, därefter skammen och utsattheten från samhället runt om. Ofta har det omkringliggande samhället, byn eller familjen varit delaktiga i att tysta ned det som hänt. Våldtäkt anses vara ett vanärande mot de djupt rotande patriarkala strukturer som råder, som knyter an mannens heder till sin fru och sina döttrar. Vanligt är berättelser om avvisande och utfrysning av de kvinnor som blev gravida och födde barn efter våldtäkterna. Vilket har lett till migration, marginalisering och utbredd fattigdom hos de drabbade kvinnorna (Franco, 2006: 1663-1664). Ett samhälle som i stort sett bygger på rädsla för

auktoriteter och deras maktmissbruk är inget samhälle som speglar de mänskliga rättigheterna, inte heller ett samhälle som är fredligt. Många av kvinnorna och männen som utsattes under kriget har valt att hålla tysta eller försköna sina berättelser, av rädsla för vad som kan hända dem eller deras familj. Hot och våld gentemot politiskt oliktankande är något som inte slutade med fredsfödraget 1996. Våld och mord gentemot människorättsaktivister och mot människor som kritiserar eller motsäger sig den politiska ledningen är ett utbrett problem i landet (Moser & McIlwaine, 2001:43). Inbördeskriget utgjorde ett stort hot gentemot kvinnor, specifikt inom ursprungsbefolkningen. Idag har de politiska övergreppen spridits, omformerats och finns inom samhällets alla nivåer. Det nationella hotet gentemot kvinnor i dagens Guatemala bör vara en politisk fråga. I nästa avsnitt ska jag presentera hur det könsbaserade våldet tar sig uttryck i dagens Guatemala.

5.2 FEMICIDES OCH MÄNS VÅLD MOT KVINNOR

Den nationella mordfrekvensen mot kvinnor i Guatemala är ett av de högsta i världen och nationen har rankats som ett av den amerikanska kontinentens farligaste länder för en kvinna att vistas i. Enligt FN är Guatemala tillsammans med Mexiko och El Salvador de latinamerikanska länder där högst antal kvinnor utsätts för könsrelaterat våld. Under 2009 registrerades sammanlagt 6498 mord i landet, parallellt med denna siffra existerar ett mycket högt mörkertal, som har kopplingar till kriminella nätverk och en utbredd gängkultur. Högst mordfrekvens är det bland ungdomar vilket har mycket att göra med den utbredda gängkultur som finns i landet. Många av morderna registreras aldrig, vilket gör det svårt att presentera en säker siffra på hur många kvinnor det är som mördas varje år. Vanligt är att morderna sker genom någon form av hämnd- eller skrämrelaktion, kvinnorna används då som verktyg i olika former av maktspel (Svenska UD, 2010). Siffrorna på antalet mördade kvinnor har sedan mitten av 90-talet visat på en tydlig ökning. Det finns ofta två tydliga egenskaper hos majoriteten av mordoffren; att de är fattiga och att de är kvinnor. De könsbaserade morderna går ofta under begreppet femicides, vilket syftar på mord direkt riktade mot kvinnor. Det är inte ovanligt att kropparna skändas på olika sätt, exempelvis skärs livmodern ut, just för att tydliggöra att övervåldet riktas mot just kvinnokroppen. Sexuellt våld i samband med mord är vanligt förekommande. Ungefär en tredjedel av de fall som lyckas anmälas har varit fall där offer och gärningsman ska ha haft någon form av relation. Men majoriteten av brott mot kvinnor anmäls inte. Uteblivna utredningar är mer regel än undantag. Speciellt när det rör fall

som gäller prostituerade kvinnor. Familjevåld anses vara någonting som ska hållas inom fyra väggar, och polisen misslyckas kontinuerligt i utförandet av förebyggande insatser mot kvinnligt våld. Den interamerikanska kommissionen för mänskliga rättigheter menar på att det utbredda våldet gentemot kvinnor har ett tydligt budskap som säger att kvinnor ska hållas utanför de politiska och offentliga rummen (Sauer, 2005: 37). Våldet skapar en nationell rädsla bland kvinnor, många undviker att röra sig ensamma och söka vissa samhällspositioner eller arbeten. Detta resulterar i att många kvinnor lever begränsade liv. Det blir en negativ spiral för hela nationen. Polis- och rättväsendet står mer eller mindre handlingsförlamade inför problematiken med det könsbaserade våldet (Sauer, 2005: 37-38). Det finns en av Guatemalas regering utnämnd kommission, Comisión presidencial contra femicidios, vilket är till för att övervaka regeringens arbete gentemot förekomsten av kvinnomord. Men kommissionen står med en nära obefintlig budget, vilket skapar problem i det arbete som bör utföras. Guatemalas straffrihet sägs uppgå till 98 %, vilket betyder att en väldigt liten procent gärningsmän ställs inför rättslig process (Svenska UD 2010). Den före detta sittande vicepresident Eduardo Stein uttalade sig i media om att våldet är ett generellt problem, som existerar i hela Latinamerika och inte bara i Guatemala. Det är mycket problematiskt att det könsbaserade och inhemska våldet inte tas på större allvar hos det politiska styret. Något som speglar den cultura de silencio, kultur av tystnad, som tidigare nämndes.

Från det att inbördeskriget bröt ut har nationen brustit i att verkställa och främja för kvinnors rättigheter och säkerhet. Det tycks nästan existera en generell acceptans mot våld i den centralamerikanska nationen. Under slutet av 90-talet och under 00-talet fram till idag har protester och demonstrationer gentemot regeringen och polisens brister i arbetet kring att säkerställa kvinnors säkerhet ökat i landet. Kvinnor som misshandlas och utnyttjas har sällan någonstans att ta vägen och ingenstans att vända sig för att få hjälp. Samtidigt som den låga utbildningsnivån gör att många kvinnor inte ifrågasätter det våld de utsätts för. Politiken är heller inte utformad för kvinnors deltagande, och synen på våldet mot kvinnor ses på många håll inte som ett nationellt problem. Trots mordförsök, hot och motsättningar skapades den feministiska tidsskriften La Cuerda på slutet av 90-talet, den enda tidningen i landet som tar tagit upp problem och frågor som rör genus, familj och könsroller (Sauer, 2005: 37-38). Idag är La Cuerda en utbredd feministisk organisation som jobbar politiskt med frågor som rör kvinnors rättigheter (La Cuerda, 2013). Samtidigt lever journalister under stor osäkerhet i landet, många mördas eller kidnappas. Politisk deltagande, rörelsefrihet i samhället, självförsörjning och frihet från våld är nödvändiga aspekter vad gäller att förbättra och

tillgodose kvinnornas ställning i Guatemala. Det mest påtagliga säkerhetshot gentemot kvinnor är just det manliga våldet (Spike & Runyan, 2009: 148-149). Det här har bland annat att göra med att Guatemala inte är en fungerande demokratisk stat, samtidigt som samhället står för olika sociala problem. Någonting som vi kommer att diskutera i nästkommande kapitel.

6. POLITISKA OCH SOCIALA HINDER

I detta kapitel kommer jag att diskutera olika fenomen som försvårar för att nå en allt mer jämlik samhällsutveckling, för både ursprungsbefolkning, kvinnor och övriga samhällsgrupper inom landet.

6.1 DEMOKRATI

Ett politiskt system kan inte påtvingas utan måste växa fram med landet och med befolkningen. Det är inte ovanligt att politik i Guatemala ses som något falskt och motarbetande. Det finns en generell bild av politik som någonting som går emot befolkningen snarare än att finnas som ett verktyg för och av nationens invånare. Vilket har tydliga samband med historiska processer och utomnationella aktörers inverkan i dessa processer. Korruption har ett starkt och utbrett fäste i Guatemala (Strömberg, 2005: 117-120).

Enligt Freedom House kategoriseras Guatemala som delvis fritt, vad gäller politiska och civila rättigheter. Freedom House utger sig för att vara en obunden organisation med mål att analysera och mäta nationers politiska och civila rättigheter och på så sätt kartlägga politisk och individuell frihet. Genom att undersöka nationens status i det som rör politisk pluralism, frihet och deltagande, samt uttrycksfrihet. De kartlägger och analyserar även hur rättsliga processer och valprocesser genomförs, samt hur regeringens verksamhet ser ut främst vad gäller att upprätthålla mänskliga rättigheter. Nationer kategoriseras därefter in i fri, delvis fri eller inte fri stat, där Guatemala anges som delvis fri. Detta har samband med landets brister i rättsliga processer och bristerna i vad gäller att tillgodose mänskliga rättigheter (Freedom House, 2013). Det finns en tydlig koppling till Sens syn på frihet som utveckling.

Röstdeltagandet är lågt och ett stort antal invånare saknar möjlighet att rösta. Många finns inte registrerade och ursprungsbefolkningen, som utgör majoriteten av fattiga i landet, har bland annat inte råd att betala för de identitetshandlingar som krävs för att få rösträtt. Således blir

själva resultatet av röstningen skev, då grupper i samhället saknar möjlighet till tillräckligt inflytande. Det speglar den centralisering och etniska homogenitet som finns hos det politiska styret. Underrättelsetjänstens fortsatta inflytande spelar roll i att landet inte är en fungerande demokrati. Det höga antalet mördade politiker, journalister och människorättsaktivister är ett annat faktum som hindrar demokrati och individuell frihet. Det politiska styret byts ut med korta intervaller och ofta hinner inte de sittande politikerna få till några reformer förrän de byts ut. Fredsavtalets plan var att införa demokrati i Guatemala, något som har kommit att bli en problematisk process. Det saknas ett folkligt förtroende gentemot staten och den politiska ledningen. Ett land är inte demokratiskt för att det är val vart fjärde år. Demokratin saknar legitimitet i Guatemala. Många av de som kommer till makten arbetar för att gynna sin släkt och sina vänner. Det är inte ovanligt att delar av statsbudgeten hamnar i privata bankkonton istället för hos befolkningen (Strömberg, 2005: 118-121). Idén med fredsavtalet var att demokrati och socioekonomisk utveckling skulle, liksom en snöbollseffekt, omfamna hela samhället och inte bara en liten del av folket. Men fattigdomssiffrorna har med 2000-talet inte sjunkit, tvärtom har samhällsklyftorna ökat och marginaliseringen fortlöpt. Samtidigt som gapen mellan den politiska ledningen, det civila samhället, privata och offentliga sektorer bara ha visat sig bli allt större (Reilley, 2009: 21, 27).

6.2 RELIGION

Guatemala är det land i Centralamerika som innehar starkast inflytande från katolska kyrkan, även den evangeliska kyrkan har starkt religiöst inflytande. I landet förekommer även protestantism och mindre religioner som främst har anknytning till mayabefolkningen. Religionens betydelse i Guatemala är omfattande. Den religiösa tron är stark och betydelsefull för en stor del av befolkningen, men innebär även sociala och politiska komplikationer. Sexualundervisning är en olaglig verksamhet, abort är förbjudet, preventivmedel och information om sexuell hälsa existerar i en mycket liten skala. Detta leder bland annat till ett högt antal oplanerade graviditeter, främst hos unga och fattiga kvinnor. Unga flickor som blir gravida hamnar ofta i en socioekonomisk utsatthet. Avsaknad av utbildning, marginalisering och självförsörjning kan leda till svåra sociala förhållanden. Det patriarkala och det religiösa inflytandet i politiken skapar hinder för kvinnor att kunna bestämma över sina egna kroppar. Osäkra, eller såkallade olagliga, aborter leder till att ett stort antal mammor och barn dör. Den växande problematiken med gatubarn har både koppling till fattigdom och våldsamma

strukturer, så som kriminella verksamheter. Otillräcklig information och svårtillgängliga samt dyra preventivmedel är faktorer som påverkar spridandet av HIV/AIDS. Flertalet tv-kanaler är ägda av katolska kyrkan och olika evangeliska ledare, som således sätter sin prägel på vad som ska eller inte ska nå ut till befolkningen. Undervisning på landsbygden är vanligtvis mycket bristande, samtidigt som den katolska kyrkan har starkt fäste i just de rurala områdena, det har koppling till religiösa organisationer och katolska kyrkans finansiering av bland annat rural sjukvårdspersonal. De religiösa ledarna har vanligtvis en auktoritär roll hos befolkningen i rurala områden. Religion inger hopp och på många håll existerar en starkare koppling till religion än till politik (Replogle, 2005). Därför är det av högsta vikt att kyrkan tar sitt ansvar och informerar om saker så som sexuell hälsa, kvinnans rätt över sin egen kropp samt människors rättigheter och skyldigheter.

6.3 UTBILDNING

Undernäring och brist på utbildning är två väsentliga områden vilka speglar ojämlika etniska förhållanden och som hämmar landets utveckling. Främst hos marginaliserade grupper; fattiga på landsbygden. En svältande och outbildad befolkning har inte möjlighet att vara delaktiga i sitt lands omformering på samma sätt som trygga, mätta och utbildade människor har. Jag har valt att slutligen presentera och redogöra för bristande utbildning och undernäring samt deras påtagliga koppling till fattigdom och etnisk tillhörighet. Utbildning och hälsovård är fenomen som har tydliga samband med de olika samhällsstrukturer som råder i landet. Det är av vikt att presentera dessa samhällsproblem för att vidga de diskussioner som jag tidigare har gått igenom.

Att utbildningssektorn inte är tillräckligt stark och omfattande tydliggörs i den utbredda analfabetismen som existerar i landet. Efter Haiti har Guatemala det statistiskt sett högsta antalet analfabeter i hela Latinamerika. Värst är det på landsbygden och bland kvinnor, och i flera av Guatemalas rurala områden kan mindre än hälften av ursprungsbefolkningens kvinnor läsa och skriva. Att pojkar hellre skickas till skolan än flickor är ett utbrett problem. Redan i tidig ålder blir flickor således frånhållna sin roll i det offentliga, genom att inte få ta del av utbildning och kunskap (Shapiro, 2004). Den låga utbildningsnivån har betydelse i hur människor inte är medvetna om sina rättigheter, detta är ett omfattande samhällsproblem som blir än mer tydligt i det utbredda könsvåld och familjevåld som existerar inom nationen (Shapiro, 2004: 127-130).

I Guatemalas lagstiftning framläggs att alla barn ska gå i skola och grundskolan ska bekostas av staten. År 2004 bestämdes det att i områden där det bor stora delar ursprungsbefolkning ska det även erbjudas tvåspråkig utbildning. Men trots lagstiftning om utbildning brister det i systemet och det blir inte nationellt heltäckande. Även om utgifterna till utbildningssektorn har visat på ökning så är de statliga utgifterna till skola och utbildning bland de lägsta i hela Latinamerika. Det har även påvisats att mindre än hälften av barn till föräldrar som tillhör ursprungsbefolkning fullföljer grundskolan. Många barn tvingas arbeta hemma för att familjen ska kunna ha möjlighet till försörjning. Brist på fungerande infrastruktur och bristen på utbildade lärare är två övriga komponenter som skapar svårigheter för barn, främst på landsbygden, att få tillgång till utbildning. Kravet på dyra skoluniformer är problematiskt när det rör fattiga familjer, föräldrar anser inte utbildning vara av betydelse när hunger är den största utmaning som de står inför. Eftersom fattigdom är koncentrerad till främst etniska tillhörigheter skapar således en problematik i att vissa grupper av människor inte får tillgång till den utbildning som bör omfatta alla (Svenska UD, 2010).

6.4 UNDERNÄRING SOM SOCIALT HINDER

Problemen med undernäring hos barn är ett av de största sociala problem som Guatemala brottas med, och något som minst sagt hindrar nationens utveckling. Enligt FN:s World Food Programme (WFP, 2013) så är Guatemala det Latinamerikanska land med högst antal barn under fem år som lider av kronisk undernäring, och globalt sett befinner sig landet på fjärde plats. Vartannat barn lider av undernäring enligt FN:s statistik, och bland ursprungsbefolkning anses hela 70 % av barnen lida av kronisk undernäring (WFP, 2013). Detta har tydliga samband med den rurala fattigdomen. Att barn inte får i sig tillräcklig näring vid låg ålder skapar allvarliga konsekvenser, hjärnan utvecklas inte som den ska och i många fall dör barn i konsekvenser av undernäring. Guatemala exporterar stora mängder råvaror, samtidigt som den inhemska fattigdomen och hungern är utbredd och allvarlig, både på rural och på urban nivå. Även vad gäller problematiken med undernäring spelar utbildning roll, kunskap och information till föräldrar främst på landsbygden är bristande. Staten lyckas inte nå ut med tillräckliga utbildningsmöjligheter. En stor problematik ligger i den breda centraliseringen till huvudstaden, både makt, utbildning, sjukvård och övriga sociala förmåner är till största del lokaliserat till Guatemala city. Den politiska och den sociala infrastrukturen i landet innehar allvarliga brister i att nå ut till människor som inte lever i de urbana områdena. Det existerar

stora skillnader i sjukvård, vad gäller urbana och rurala områden samt privata och offentliga sjukhus. Undernäring är en fråga om klass, etnisk tillhörighet, infrastrukturella och institutionella brister (Shapiro, 2004: 140-143).

7 SLUTSATS OCH SAMMANFATTNING

Historiska processer påverkar vår uppfattning av nutiden och våra perspektiv på framtiden. Min frågeställning rörde hur ursprungsbefolkning och kvinnornas nutida situation speglas av historiska processer som nationen har upplevt.

Hur historiska processer inverkar på ett samhälle beror på olika omständigheter, bland annat tid och rum. Utomnationellt inflytande och påverkan i Guatemala har sedan 1500-talet och den ”spanska upptäckten” varit påtaglig. 300 år av kolonialism ledde till europeiskt inflytande och till ett multikulturellt samhälle. Idag kantas landet av problem som bland annat rör rasistiska strukturer, diskriminering och fattigdom. Problem som främst är riktade mot nationens ursprungsbefolkning och minoriteter. Kvinnors utsatthet speglas på både ett offentligt och ett privat plan. Det könsbaserade våldet och bristen på deltagande i det offentliga rummet är två nationella säkerhetshot som riktar sig direkt mot kvinnor och något som bland annat grundar sig i den postkonflikt-kontext som nationen befinner sig i. Kolonialismens kvinnliga objektifiering och våldtäkt som vapen under inbördeskriget är båda processer som grundar sig i patriarkala maktförhållanden och nationell kontroll.

Det går inte att betrakta kvinnor som en homogen grupp. De problem som kvinnor står inför skiljer sig avsevärt beroende på olika politiska, ekonomiska, sociala, kulturella och individuella faktorer. Att vara kvinna och tillhöra ursprungsbefolkningen i Guatemala innebär en större risk för olika former av utsatthet. Risken ökar för att uppleva fattigdom, analfabetism, övergrepp och diskriminering. Men att vara kvinna och tillhöra ursprungsbefolkningen är därmed inte lika med att du är fattig och utnyttjad, däremot ökar risken för att uppleva detta. Så snart en människa befinner sig utanför ramen för det som utgör social norm i en kontext, så ökar risken för olika former av utsatthet.

Samhällsklyftorna speglar maktförhållanden och ojämlika förhållanden och är ett omfattande hinder i nationens utveckling. Genom det intersektionella perspektivet ses ojämlikhet vara

någonting som kontinuerligt skapas av olika sociala kategoriseringar, så som man/kvinna, homosexuell/heterosexuell, fattig/rik, etnisk tillhörighet och hudfärg. Beroende av vilka sociala kategoriseringar en människa tillhör så speglas detta i ens sociala status och var på samhällsstegen man befinner sig. Det finns en vision om att människor är olika varandra och har olika egenskaper relaterade till dessa sociala kategoriseringar. Vilket i sin tur skapar stereotypa formationer samt en normalisering, där de människor och de egenskaper som anses tillhöra normen i större omfattning accepteras, ges högre status, makt och offentligt tillträde. Invånare med europeiskt ursprung, mestiser, ses tillhöra den sociala normen i Guatemala och de hittas i offentligheten, politiken och på viktiga samhällsposter. Detta har en koppling till historiska processer, koloniseringens maktförande och inbördeskrigets etniska förföljelse. Etnisk diskriminering fortsätter existera inom nationen, trots ratificerade FN-konventioner och nationella lagar. Många av dessa lagar och förordningar saknar betydelse då de inte implementeras i praktiken. Svårigheterna med att implementera dem beror på svaga och otillräckliga institutioner, brister i utbildning, samt att den politiska makten och de sociala nätverken i hög grad är centraliserade till huvudstaden.

Det tar tid för ett samhälle att stabiliseras efter långvariga konflikter. Krig och konflikter innebär att människors grundläggande rättigheter kränks. Det är inte ovanligt att institutioner som ska tjäna till att skydda och bevara dessa rättigheter bryts ner och blir korrupta. Under krig råder även en stor osäkerhet som botten i det ostabila politiska system som uppstår där ledare ofta byts ut och avsätts. En lång period av osäkerhet och rädsla sätter även sina spår hos befolkningen, där misstron till institutioner och politiska ledare finns kvar långt efter att konflikten fått ett slut. Det tar tid att bygga upp stabila institutioner och det tar tid att bygga upp människors förtroende för dessa institutioner.

Guatemala framställs som ett av Latinamerikas farligaste länder för kvinnor att befinna sig, kvinnomord, så kallade "femicides" utgör ett omfattande nationellt säkerhetshot. Det saknas tillräckliga resurser och politisk vilja för att hindra det utbredda våldet gentemot kvinnor. Det könsbaserade våldet går att koppla till den utbredda machokultur som finns. Det tyder på manlig strukturell kontroll, där kvinnor generellt sett inte har tillgång till offentligheten eller det privata rummet på samma sätt som män. Det är inte ovanligt att kvinnor används som verktyg för hämndaktioner, speciellt inom den utbredda gängkultur som råder i landet. Kvinnliga familjemedlemmar mördas och skymfas med syfte att hämnas eller visa på ett manligt övertag. Hoten och våldet komplicerar kvinnors rörelsefrihet, både inom privata och offentliga rum. Samtidigt skapar den djupt rotade machokulturen och samhällsnormen

tydliga bilder av manlighet och vad rollen som man bör innebära, vilket bland annat spär på frustration och ett våldsamt samhälle. Abortförbudet leder till ett högt antal osäkra aborter, vilka betyder att många kvinnor går en smärtsam och obefogad död till mötes. Abortlagen speglar ett patriarkalt inflytande och den katolska kyrkans starka kraft i samhället. Det medför bland annat att kvinnor inte har rätt att bestämma över sin egen kropp och sina egna liv. Politiska uttalanden om att våld skulle vara någonting som genomsyrar hela den latinamerikanska kontinenten och ingenting som är särskilt tydligt i Guatemala, eller gentemot den kvinnliga befolkningen, tyder på en vilja att skaka av sig och blunda inför det allvarliga samhällsproblem som nationen måste bemöta. Kvinnor, liksom ursprungsbefolkningen, måste få tillgång till sina sociala och politiska rättigheter, som tillgång till politisk representation. Genom att hålla människor marginaliserade kan rådande maktförhållanden leva vidare. Genom att inte tillgodose flertalet utbildning och sjukvård, politisk representation, tillgång till jord och möjlighet till försörjning, stänger man ute dessa från inflytande i samhällsordningen och således även från makten att kunna kontrollera sina egna liv.

Det finns många omständigheter som försvårar för nationen att nå en mer jämlik och mindre våldsam utveckling. Guatemala har officiellt varit i fred i 17 år, men samhället är långt ifrån fredligt. Landet kantas av flera hinder för att kunna lyfta en större del av sin befolkning till det bättre. Innan inbördeskriget fanns det politiska intentioner till att genomföra reformer vars syfte var att minska skillnaderna mellan fattiga och rika. Och således gynna olika marginaliserade grupper. Efter inbördeskriget har sådana sociala reformer varit svåra att implementera. Den USA-ledda kupp som kom att avsätta den av nationen demokratiskt valda presidenten och istället införa en militärregim ledde till än mer nordamerikanskt inflytande i landet. Det gav också den demokratiska legitimiteten en rejäl törn. Diktatorer avlöste varandra och de arbetade alla under amerikanska intressen. Arbenz politik under 50-talet hade som syfte att ge jordlösa rätten till mark. Idag, 2013, är frågan om rätten till jord fortfarande ett grundläggande problem. Enbart en liten skara människor och företag äger största delen av den odlingsbara jorden i landet och majoriteten av de jordlösa tillhör ursprungsbefolkningen. Guatemala räknas idag inte som en fullständig demokrati. Fred och utveckling går hand i hand, men med ett tufft och osäkert samhällsklimat rör sig utvecklingen långsamt framåt, både institutionellt och attitydmässigt. Begreppet fred och säkerhet innebär inte enbart frihet från krig. Säkerhetsbegreppet innefattar även rätt till självförsörjning, rent vatten, näringsrik mat, sjukvård, frihet från våld och övergrepp samt andra ting som rör mänskliga rättigheter.

8 REFERENSER

- Della Porta, Donatella & Keating, Michael (2008) *Approaches and Methodologies in the Social Sciences - a plural perspective* Cambridge University Press
- De los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005) *Intersektionalitet – kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap* Liber
- Denscombe, Martyn (2009) *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Studentlitteratur
- Diakonia (2013) *Guatemala: CALDH drivande i att få fram historisk rättegång*
<http://www.diakonia.se/sa/node.asp?node=4590> (7/5-2013)
- Franco, Jean (2006) *Rape and Human Rights* PMLA: Publications of the Modern Language Association of America PMLA Vol. 121 No.5
- Freedom House(2013) *Guatemala* <http://www.freedomhouse.org/country/guatemala> (9/5-2013)
- Gavigan, Patrick (2009) *Organized Crime, Illicit Power Structures and Guatemala's Threatened Peace Process* International Peacekeeping Routledge Vol.16, No.1
- ILO International Labour Organization (2009) *Indigenous & Tribal Peoples' Right in Practice - a Guide to ILO Convention No. 169* http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/--ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_106474.pdf (11/8-2013)
- Impunity Watch (2005) *Reconociendo el Pasado – desafíos para combatir la impunidad en Guatemala*
<http://www.impunitywatch.org/upload/UserFiles/file/IW%20Reconociendo%20el%20pasado.pdf> (27/2-2013)
- Intersektionalitet (2013) *Ett bredare perspektiv på makt*
<http://www.intersektionalitet.org/vad-ar-intersektionalitet/flerdimensionellt-perspektiv-pa-makt/> (26/2-2013)
- Johnson, Björn *Aktörer, strukturer och sociala konstruktioner* Statsvetenskaplig Tidskrift 2001, årg 104 nr 2 s 97-114
- Josselson, Ruthellen & Harway, Michele (2012) *Navigating Multiple Identities: Gender, Culture, Nationality, and Roles* Oxford University Press
- La Cuerda – *Miradas feministas de la realidad* <http://lacuerdaguatemala.org/somos.html> (11/4-2013)
- Leva Lika (Vivir en Igualdad) - *Machokulturen* <http://levalika.se/man-kvinnor-i-samhallet/jamstalldhet/machokulturen/> (9/4-2013)
- Lindvall, Johannes (2007) *Fallstudiestrategier* Statvetenskaplig Tidsskrift Vol. 109 No.3

- Melhuus, Marit & Stölen, Kristi (1996) *Machos, Mistresses, Madonnas: Contesting the Power of Latin American Gender Imagery* Verso
- Moser, Caroline & McIlwaine, Cathy (2001) *Violence in a post-conflict context - Urban poor Perceptions from Guatemala* The World Banc
- NE | Nationalencyklopedin uppslagsord: *Social Struktur* <http://www.ne.se/social-struktur> (15/8-2013)
- Reilly, Charles A. (2009) *Peace Building & Development in Guatemala and Northern Ireland* Palgrave
- Replogle, Jill (2005) *Sex and the Catholic Church in Guatemala* The Lancet Vol. 366 Issue.9486
- Richmond, Kate A. & Levant, Ron & Ladhani, Shamin (2012) *Navigating Multiple Identities: Gender, Culture, Nationality, and Roles* ed. Josselson, Ruthellen & Harway, Michele Oxford University Press
- Rural Poverty Portal <http://www.ruralpovertyportal.org/country/home/tags/guatemala> (27/2-2013)
- SADEV (2012) *Demokratisk utveckling och ökad respekt för mänskliga rättigheter - resultat av svenskt bistånd Guatemala*
<http://www.sadev.se/Documents/Publikationer%202012/Landrapport%20Guatemala%202012.1.2.pdf>
- Sauer, Jen (2005) *Fighting Femicides in Guatemala* Off Our Backs, Vol. 35 Issue 3
- Sen, Amartya (2002) *Utveckling som Frihet 2:a upplagan* Göteborg Daidalos AB
- Shapiro, Joseph (2004) *Indigenous Peoples, Poverty and Human Development in Latin America* ed. Hall, Gillete & Patrinos, Harry Anthony World Banc
- Sida – Styrelsen för Internationellt utvecklingsarbete (2012) *Ekonomisk egenmakt för kvinnor ger ökad stabilitet* <http://www.sida.se/Svenska/Nyhetsarkiv/2012/December-2012/Ekonomisk-egenmakt-for-kvinnor-ger-okad-stabilitet/> (30/5-2013)
- Smith, Carol A. (1995) *Race Class Gender – ideology in Guatemala Modern and anti-modern forms* University of California
- Strömberg, Stefan (2005) *Guatemala Efter kriget – Innan freden* Bäckströms förlag
- Svenska UD (2010) *Utrikesdepartementet UD:s rapporter om Mänskliga Rättigheter - Guatemala* Regeringskansliet <http://www.manskligarattigheter.se/sv/manskliga-rattigheter-i-varlden/ud-s-rapporter-om-manskliga-rattigheter/nordamerika-latinamerika-och-karibien?c=Guatemala> (26/2-2013)
- Tiano, Susan (2005) *Understanding Contemporary Latin America* (third edition) Ed. Hillman, Richard S. Lynne Rienner Publishers
- WFP United Nations World Food Programme | FN:s Livsmedelsprogram (2013) *Guatemala* <http://www.wfp.org/countries/guatemala/overview> (2/4-2013)

